

עליסה בארץ הקארטל

אשר לחנות הספרים, קבעתי לי שיטה. בכל פעם שעברתי לידה נכנסתי פנימה, עברתי בחיפוף על פני הספרים עד שמצאתי ספר שעניין אותי, קניתי אותו וברחתי כל עוד נפשי בי. כך קניתי את סיפורה החדש של ברברה טוכמן (טאקמן, בפי האמריקאים) על מלחמת-השיחור האמריקאית, אוסף של סיפורים של פי ג' וורהאוז הנדר, הגורם לי קורת-רוח אינסופית, ואטלס היסטורי של המאה ה-15 וה-16. יותר לא הספקתי.

מול חנות הספרים מתנשא המיגדל החדש של רונלד טראמפ, זה שכל העולם מדבר עליו. הייתי כסניבה, היה לי זמן, נכנסתי מקום מהודר מאוד, מיסעדה בקומת הקרקע ותור ארוך של ממתינים (ולכל מיסעדה יש תור ארוך של ממתינים). בוטיקים. הכל מאוד IN. הכל מאור-מאור מחומם. ברחתי אחרי כמה רקות. מדוע הם מחממים כל-כך? מישהו הסביר לי: האמריקאים עדיין שים כל דבר עד הסוף. מקררים עד הסוף בקיץ. מחממים עד הסוף בחורף.

העבודה של שמוליק

כשעצמתי ליר רמזור עמד לירי טנדר אפור של בעל-מלאכה. לא תפסתי מה טיב השרות של בעל-הטנדר, אך שלט גדול על הטנדר הכריז: "עבודה יהודית" מתחת לסימטה מאירה-עיניים זו היה כתוב באותיות קטנות: "שמוליק, טלפון — — —".

תמנהי. מה רצה שמוליק להוריע לנו? בשנים האחרונות לא יצאו מוניטין ל"עבודה יהודית". בדרך כלל העבודה הערבית טובה יותר, ולוא רק מפני שאת הערבים (מהשטחים הכבושים) אפשר לפטר בכל רגע בלי פיצויים והורעה מוקדמת.

אבסורד הוא לקבוע את טיב העבודה על פי לאומיותו של העובד. עובדים טובים ורעים מצויים בכל העמים. ההבדל הוא בתנאים.

אני מניח, על כן, ששמוליק ביקש להכריז הכרה לאומית: אל תעסיקו ערבים. תעסיקו יהודי טוב כמוני, שנימוח כהלכה. ועל כך באתי להעיר.

האם יתאר בכלל שבדחבנות לוס-אנג'לס תסתובב מכונת של קבלן-שיפוצים הנושאת שלט בנוסח "עבודה נוצרית", או "עבודה אנגלו-סאכסית", או "עבודה לבנה", או "עבודה פרוטסטנטית"? אני מניח שגם במסוקווה לא תתואר מכונת שתכרוז על "עבודה רוטית", וכי בכלגראד לא יעזו איש להכריז על "עבודה סרבית". עניין קטן. אבל הוא מלמד הרבה על מידת הגיונות שהפכה חלק מחיי המדינה, עד כי איש אינו שם עוד לב לגילוייה היומיים יומיים המכוערים.

הכל קראו לו דודי

דודי מרגלית, שהכל קראו לו דודי, נפטר בשבוע שעבר בגיל 38. בלי כל סימנים מוקדמים חש לפתע ברע. הוא נסע לבית החולים, כשהוא נוהג בעצמו, ושם, בחדר-המימון, נפל קורבן לארס טסילב מאסיבי.

כל ידידיו נדהמו. אמנם סבל ממישקל-יתר, ואמנם עישן סיגריות באופן כפייתי, אך מותו היה פתאומי.

יתכן שתרמה לכך העובדה שהוא עצר בקירוב את כל המתחים וההתסכולים. הוא לא ידע לנכות, אמר אחיו, דן מרגלית, המבוגר ממנו כ-12 שנים. בין השניים היו יחסים קרובים, שהם דירים בין אחים. הם ראו זה את זה כמעט מדי יום, ודיברו זה עם זה כמה פעמים בכל יום.

דודי היה טיפוס מופנם. נראה שזה לא בריא. אולי חש בכך בעצמו, כי כבר לפני שנים ניבא כי לא יאריך ימים, אף שלא היתה לו שום מחלה.

חיבתו את דודי. הכל חיבבו אותו. הוא היה אחד מאותם אנשים שאי-אפשר שלא לחבבם. היה בו משהו רובי, מעורר אמון. כל מי שמרמיון לעצמו את העיתונאי כדמות שטנית, המחטט בענייני הוולת כדי להרע לו, המותח ביקורת קטלנית על הכל והרואה רק את השלילה בכל רב — יכול היה לראות בדודי מרגלית את הפרכת כל דיעותיו.

וראייני בני מאות פעמים, בארץ ובחול. היו לי מראיינים טובים, בינזונים וגם מטופשים. אך בכל חיי נחרתו בזיכרוני רק כתצורת-מראיינים, שמחתי להתראיין אצלם.

מראיין טוב הוא, בעיניי, מראיין המציג לי שאלות הגורמות לי לצלול לתוך הברתי, להתעמת עם אמיתות חדשות על עצמי ולהעלות לתודעתי דברים כמוסים שלא חשבתי עליהם קודם לכן. כוונה "סטאר", טרקל, מראיין-הרדיו הקשוי שביקאנו, שכבר הפך אגדה. כוונה יצחק ליבני. כזה היה דודי מרגלית.

הוא ערך לי רק ראיון אחד כזה, לפני הרבה שנים, אך הראיון זכור לי עדיין היטב. זה היה אחרי שפרשתי בראשונה מן הכנסת. דודי בא אלי הביתה, העמיד לפני מכשיר-הקלטה גדול והחל שואל אותי שאלות על עצמי. לא שאלות טכטניות, אלא שאלות שגרמו לי לבחון את עצמי.

הראיון נמשך שעה. דודי לא ניסה להבליט את עצמו, כדרכם של מראיינים רבים, לא שאל שאלות מתחכמות. היתה לי ההרגשה שהוא מנסה בכנות להבין אותי.

במלחמת-הכנופיות ברדיו נמנה עם אנשיו של גידעון לביארי. כשסולק בראי, הלך גם מרגלית. אולי זה פגע בו יותר מכפי שנראה. מבחינה חיצונית נראה מרוצה. הוא עבר למערכת הארץ. קיבל שם תפקיד מרכזי, והיה מלא רעיונות. כמה שעות לפני מותו עור רשם בכתב-יד ברור, כלי שגיאות ותיקונים, תוכנית-עבודה. דן מרגלית, שאמר על אחיו שלא ידע לנכות, בכה בהלווייה.

אורי אבנרי

זהו טיכעה של ארצות-הברית. מדינה גדולה אינה יכולה להגיב במהירות. כל החלטת חשובה היא תוצאה של תהליך ממושך: תחילה צריכים להבין את הבעיה ולנתח אותה, אחר-כך צריכים להחליט על פיתרון, אחר-כך צריכים להפעיל את המנגנונים הדרושים לביצוע ההחלטה. כל זה דורש זמן. כמה שנים. אבל בסופו של דבר, באיטיות ובביטחון, הכל בא על תיקונו בשלום. גורל המדינה והמיגוון העצום של אזרחיה מכתבים במידה רבה את דרך-החיים שלהם. בהשוואה לישראלים, האמריקאים הם שומרי ריחוק. כמעט מעולם לא ראיתי בארצות-הברית נהג היוצא לפתע מנתיב אחד ועובר לנתיב שני, כנהוג אצלנו (וגם אצל, למרכה הצעיר).

אולי גם זה קשור בגורל. במדינה קטנטנה אפשר "לאלתר", להניח ליחיד להנהיג באופן חופשי יותר, לסמוך על יוזמתו ושיכלו. במדינה של מאות מיליונים, זה פשוט בלתי-אפשרי. אילו היה "האיתור" הישראלי (יש אומרים: הברק הישראלי) קיים בארצות-הברית, היה גורם להתמוטטות כל מערכות-החיים.

כפי שאמר אחד הקצינים בספר מרד על הקין על תקנות חילי הם האמריקאי: "הם נכתבו עליידי גאונים למען טמבלים". יתכן כי זוהי גם הסיבה ליחס הדורעני שלי לסינגור-החיים האמריקאי. בניגוד לישראלים רבים, אינני מתלהב ממנו.

הייתי מבקש מצוות-מומחים לקבל על עצמו משימה: לחבר אינדקס של כל הגורמים המרכיבים את "איכות-החיים" של אדם נורמלי. לא משהו רמיוני, אלא דבר מעשי לגמרי. אנתנו אוכלים, שותים, ישנים. אנחנו מתגוררים, מתלבשים, הולכים ברחוב, נוסעים. אנחנו עובדים, לומדים, מבלים. יש לנו שעות-פנאי, ימי מנוחה וחופשות. יש לנו ארבע עונות של השנה ומזג-אוויר משתנה. יש לנו שפה ותרבות, ספורט ורתי. יש קצינים ומתחים. אנחנו בריאים, ולפעמים חולים. אנחנו נולדים ומתים.

מזג-האוויר קובע הרבה. והטמפו הקדחתני של החיים. והזמן שמבלים על הכביש כדי להגיע מאיפשהו לאיפשהו. והרדיפה אחרי הישגים חומריים. ויחסיה-האנוש.

אמר לי ידיד רפי רוט, החי בברלין והמגיע לעיתים קרובות לארצות-הברית: "בישראל יש לאדם יידיים. גם בגרמניה. אבל בארצות-הברית אין. כל אחד חי לבדו. יש חברים-לעבודה, יש שכנים. אבל היחסים איתם הם שיטחיים. איש אינו רוצה להתקשר, כי כל אחד מוכן-בכל עת לעזוב, לעבור לעיר אחרת, לסניבה אחרת".

כתב בעלי-טור אמריקאי: "מדוע מדברים ג'ורג' בוש ועמיתיו כל-כך הרבה על קרשות ערכי-השימחה? מפני שאין לנו ערכים מישפחה. מגדלים ילד עד שהיה הולך למיכללה, ואין רואים אותו עוד. הוא מכיר שם צעירה, מתחתן, מקבל עבודה בעיר אחרת. את הוריו הוא רואה פעם בכמה שנים, בחגי-המולד".

כל אלה, והרבה יותר, מהווים את היינו האמיתיים. אלה הם המרכיבים האמיתיים של "איכות החיים". הייתי רוצה שיחברו אינדקס של כל המרכיבים האלה, ויקצו לכל רכיב מיספר נקודות, בהתאם לחשיבותו היחסית בחיינו. ואז, בעזרת אינדקס זה, יבדקו את איכות-החיים של אמריקאי ממוצע וישראל ממוצע.

אני משוכנע כי נסופו של דבר יתברר כי איכות-החיים בישראל טובה מזו של ארצות-הברית. בין השאר מפני שהחיים במדינה קטנה הם פשוט אנושיים יותר.

להזיע בחורף

הלכתי לתומי בשדרה החמישית, בדרך לפגישה, כאשר שמעתי מישהו מאחורי קורא בשמי. זה היה אדם ברוד. החלפנו כמה מילים. הוא הפציר בי לקנות ספר של אדם סמית על הכלכלה של שנות ה-80. סנסציה בארצות-הברית.

ראיתי חנות-ספרים מושכת, והיה לי זמן. נכנסתי. ראיתי את הספר של אדם סמית, קניתי אותו. רצייתי להסתכל גם באלפי הספרים האחרים — המיכר לא ייאמן! — אבל ברחתי. ברחתי מפאת החום. בחוץ היה יום-חורף קריר ונעים. בפנים שרר חום בלתי-נסבל.

זהו שיגעון אמריקאי, שאינו מוכן לי כלל. בכל החנויות שורר חום נורא. כשאתה מנסה להיכנס לחנות כלי-ב, מושח פנפך גלי חום עוד בדלת. את אינך לובש חולצת-ספורט קצת ומינסטיים קצרים, אתה מתחיל להזיע כעבור כמה רקות. אני בורח מיד. אינני יורע איך מגיבים האמריקאים. קשה לי להאמין שלהם נעים לערוך קניות בחום כזה.

היה עלי לטוס לארצות-הברית. אני מעדיף לטוס באל-על, אך לוחהומנים הכתיב לי טיסה בטי-וואי.

הטיסה לא היתה נוחה. השרות היה ככה-כה מינוס. ובעיקר: המטוס נחת בפאריס, שהה שם כמשך יותר משעה והיינו נאלצים להמתין שם באפס-מעשה באולם ריק ושומם. זה האריך את הטיסה הארוכה בשעתיים נוספות, ולנירוק הגענו עייפים ורצוצים.

כשחורתי ארצה, הודיע לי סוכן-הנסיעות שלי שטעה בחישוב מחיר הטיסה. עליו להוסיף על המחיר, היקר בלאו הכי, קרוב לאלף דולר.

מדוע? מפני שהטיסה לא היתה ישירה, והיתה חנייה בדרך. לא האמנתי למשמע אוניי. הייתי בטוח כי הסוכן התכוון לומר את ההיפך: הטיסה הישירה יקרה יותר. אבל לא.

מור. משונה. חניית-הביניים הוסיפה אינוחיות רבה לטיסה בלתי-נוחה. מדוע צריכים לשלם עבורה?

הייתי מבין את ההיגיון שבעניין אילו הפסקתי את הטיסה בפאריס ויצאתי לבלות שם במשך יומיים. אבל אני המשכתי בטיסה.

האם יש היגיון בכך? ניסיתי לברר. שאלתי מומחים. כולם משכו בכתפיים. כעניינית-עופה אין היגיון. כל מחירי-הטיסה נראים כאילו נלקחו ממהדורה חדשה של עניסה בארץ הפלאות.

למשל: ההיגיון אומר שמחיר הטיסה הלוך-ושוב עם שהות של שלושה ימים בחו"ל, יהיה זול יותר ממחיר של טיסה הלוך-ושוב של שבועיים, למשל. הרי מי שמבלה בחו"ל במשך כמה שבועות כדאי לו לשלם יותר. המחיר מתחיל בין מיישדיה רבים יותר.

ואילו מי שיוצא לטיסות של יומיים-שלושה, כמובן, בשליחות עיתונאית או בענייני עסקים, יזמן הטיסה כמובן, בשליחות מחירי-הטיסה זול יותר.

מדוע זה קורה? הסיבה נעוצה בעובדה שחברות-התעופה הן מונופוליסטיות, וקשורות זו לזו בקארטל בינלאומי, שמטרתו העיקרית היא לעשוק את הנוסעים. זה משלב ביחד את המיגרעות של שתי הטיסות — הקפיטליסטית והסוציאליסטית. אין תחרות חופשית, יש תאווה-בצע בלתי-מרוסנת, יש זילזול מוחלט בציבור ובלקוחות.

תמהני מדוע לא קם עדיין אירגון בינלאומי של צרכני התובלה האווירית, כדי לשים קץ למצב הזה ולהתנגד מפני העושה. למען ההגינות עלי לציין כי בחורה מנייריק, כעבור שלושה ימים, ססתי במטוס ג'מבו של טי-וואי. השרות היה טוב הרבה יותר, ומכיוון שהטיסה היתה ישירה (ונחה-היחסית) היה גם המחיר הרבה יותר זול.

אולי זוהי הסיבה שבשיגעון: ככל שהטיסה נעימה ונוחה יותר, היא זולה יותר. ככל שהטיסה פחות נעימה ופחות נוחה, היא יקרה יותר.

מדר איכות-החיים

ירדתי מהמטוס בנמל-התעופה של-שם. באולם ביקורת-הדרכונים היה תור. צעירה שחורה נאה, בחליפה לבנה, סידרה את התור ושלחה את הבאים לדוכנים השונים.

הפקיד שברק את דרכוני היה — כמדומני — סיני. אולי קוריאני. הוא דיבר באדיבות, באנגלית טובה, ממש כמו שכנו, שנראה לי יפואני.

המלצרית שהגישה לי ארוחת-בוקר היתה יווניה. למחרת היום, באותו המקום, הוגש לי התפריט על-ידי אשה שחורה. במיסעדה האיטלקית דיברו כל העובדים ביניהם איטלקית.

ארוכות שאין לו חשק לעבוד, ושכל חלומה הוא לפרוש בעוד שנחשבתים מהעבודה לצמי תות ולטפל בנכדים שלו בבית שמוחזק לעיר — היה, כך נדמה לי, בולגרי או יוגוסלבי.

אנחנו, בישראל, מתגאים בת-עובדות ועדות שלנו, ויצא עש רות ארצות. אך בהשוואה לניו יורק, זה כאין וכאפס.

"אני מתפלא על מיעוט האלימות בנייריק", אמר ידידי לני, אמריקאי מבטן ולידה.

"אבל כל האמריקאים שאני מכיר מתלוננים יומם ולילה על האלימות, הפשע, אי-היבטחון ברחובות, תמהתי. האלימות הפכה כה כמעט שם נרדף לנייריק".

זוהי שטות, אמר לני. "צריכים לקחת בחשבון את הרקע. זוהי עיר ענקית. בשטח קטן מצטופפים מיליונים. לרבים מהם אין שורשים בעיר הזאת. יש לבנים ושחורים. יש יהודים ואיטלקים. יש עשירים ועניים מאוד. יש מתחים עצומים — גיועיים, אתניים, מעמדיים. למיטרה יש רק כוחות מצומצמים.

"אם בכל זאת מיספר הפשעים האלימים הוא כפי שהוא, הרי זאת תעודת-יכבוד לתושבי-העיר. הם שומרי-חוק". אמרתי לו שאף פעם לא חשבתי על כך ברוח זו.

בכלל, בכל המחשבות על ארצות-הברית צריכים לקחת בחשבון את המימנים. החיים בארץ ענקית, מדינת-יבשת, מוכרחים להיות שונים לגמרי מן החיים במדינה קטנה.

דברתי עם איש-עסקים גדול על הבעיות הכלכליות של ארצות-הברית. קראנו הרבה על הגרעון הענקי במאזן-ההתשלומים הלאומי, על ההתרחקות היפאנית הגוברת, על השקיעה הבלתי-נמנעת על העוצמה הכלכלית והמדינית האמריקאית.

איש-העסקים ביטל את הדברים בננועתי-הסרת-סבלנות. "אף אחד מן המדברים כך אינו מבין את העוצמה האדירה של ארצות-הברית", אמר. יש למדינה זו משאבים אדירים. הם עדיין לא הופעלו כדי לטפל בבעיות.

בוש